Cristina Grenholm

NT 2026 som källa till fördjupning: om ansvarsfull och kreativ bibeltolkning

I denna artikel reflekterar Cristina Grenholm över de möjligheter som NT 2026 skapar för en fördjupad förståelse av Nya testamentet. Tre punkter utvecklas: Jämför! Värdesätt irritationsmomenten! Stärk noggrannheten i tolkningsarbetet!

Vi har fått en ny översättning av Nya testamentet. På kyrkomötets bord finns ett förslag att det från första advent i år ska vara fritt att välja att läsa antingen ur NT 2026 eller ur Bibel 2000 i Svenska kyrkans gudstjänster.[1] Kyrkostyrelsen skriver att ”[e]tt sådant parallellt bruk innebär en möjlighet att pröva den nya bibeltextens språkdräkt inom ramen för gudstjänsten”.[2] Tolkning, användning och mottagande av texterna nämns inte. Inget sägs heller om vad läsningarna ur NT 2026 förväntas betyda för förkunnelse och undervisning. Menar kyrkostyrelsen att texterna ska få ljuda i kyrkorummet och så får vi se hur de fungerar?

Nej, huvudsyftet med läsningarna ur Nya testamentet kan aldrig bli att lyssna till kända texter i ny språkdräkt. Detta kan därför inte vara kyrkostyrelsens mening. Att pröva texterna i gudstjänsten har en vidare betydelse: att låta församlingen ta emot Guds Ord också genom den nya översättningen. Det finns givetvis andra sätt att ge NT 2026 en plats i församlingslivet. Och sådana möjligheter finns även om kyrkomötet inte skulle ge NT 2026 den status som styrelsen föreslår.

Ytterligare redskap för att umgås med Guds Ord

Jag menar att det är viktigt att ta till vara de möjligheter som ges till oss genom att NT 2026 har publicerats. Att ha två översättningar i stället för en har likheter med att se med båda ögonen i stället för bara med det ena ögat. När NT 2026 jämförs med översättningen av Nya testamentet i Bibel 2000 finns förutsättningar för oss alla att öka djupseendet och vidga förståelsen. Vi har fått ytterligare ett redskap för att umgås med Guds Ord. Detta gäller alla som undervisar, alla som utforskar bibeltexten enskilt eller i grupp och alla som förkunnar.

Det är ju inget nytt att man kan använda sig av flera bibelöversättningar i församlingslivet. Det är naturligt i våra flerspråkiga församlingar. Det finns också andra översättningar till svenska, till exempel Svenska Folkbibeln från 1992 eller Nya testamentet på lätt svenska från 2018. Många gör jämförelser med bibeltexter på engelska och de nordiska språken. Givetvis arbetar en del också med den grekiska grundtexten varje vecka. Men det som gör jämförelsen mellan Bibel 2000 och NT 2026 särskilt intressant är inte bara den status översättningarna föreslås få i Svenska kyrkans gudstjänstliv, utan att de är gjorda med liknande utgångspunkter. De utgår från den vetenskapligt mest säkerställda versionen av grundtexten. Dialogen med internationell forskning och översättningskompetens har varit av avgörande betydelse. Även om direktiven för det som blev Bibel 2000 och den nya NT 2026 skiljer sig åt i vissa avseenden är grundförutsättningarna i hög grad desamma.

Jag vill rikta tre uppmaningar till bibelläsare med anledning av att vi nu har både Bibel 2000 och NT 2026: Jämför! Värdesätt irritationsmomenten! Stärk noggrannheten i tolkningsprocessen!

Jämför!

Ge dig tid att jämföra texterna i NT 2026 med dem i Bibel 2000. Gör det tillsammans eller enskilt. Arbeta med en bibelbok eller med söndagens texter.

Det är svårt för den som går ofta i kyrkan att komma nära bibeltexterna. Minnen av tidigare utläggningar sätter sig som färglager på texten, ofta utan att vi är medvetna om det. Kopplingen till en viss händelse, en särskild psalm eller en målning påverkar förståelsen. Det är inte fel, men det skapar ändå ett avstånd till texten. Innan vi har hunnit greppa vad som står har tanken fyllts ut med annat. Nu har vi redskap för att återigen söka oss nära bibeltexten. Genom att jämföra översättningarna rubbas invanda mönster och associationer. Det innebär inte med automatik att det blir enklare att förstå eller förhålla sig till innehållet. Texten tillhör en annan tid än vår, de första mottagarna av texten hade helt andra förutsättningar för sina liv. Språket är ofta svårt att begripa även när det handlar om översättningar.

Det huvudsakliga syftet med jämförelsen är inte att avgöra vilken av översättningarna som är bäst. Båda översättningarna förtjänar att vi närmar oss dem med respekt. Jag vill uppmana dig att försöka ta reda på vad som ligger bakom förändringarna mellan översättningarna. Noterna är färre i NT 2026 än i Bibel 2000, men de ger vägledning. Ofta står det att båda översättningarna är möjliga. Nöj dig inte med att konstatera att det är så, ägna en tanke åt vad det

»

betyder. Noterna till Bibel 2000 är utförligare och hjälper ofta mer, även vid läsningen av NT 2026. Dessutom finns det en mängd nyutgivna böcker, artiklar och poddar.[3]

Om du hör till alla dem som inte läser ditt Novum regelbundet så har du nu en ny anledning att ta fram den grekiska texten. Eller kanske skaffa en utgåva med engelsk översättning infogad mellan raderna, en ”interlinear”. Att välja en genväg är bättre än att inte försöka hitta vägen tillbaka till grundtexten. I jämförelsen med de två svenska översättningarna har du en chans att få en ökad förståelse för grundtextens valörer.

När du jämför översättningarna bör du också sätta dig in något i de direktiv och principer som ligger till grund för NT 2026. Svenska bibelsällskapets webbsidor om NT 2026 är informativa.[4] Enligt direktiven ska NT 2026 inte driva något speciellt perspektiv, utan kunna användas i både församlingsliv och kulturliv, dessutom för privat läsning, undervisning och kyrkligt bruk. Den är vad som kallas en ”centrumöversättning”. Ett skäl för detta är att Bibelsällskapet är ekumeniskt och därför inte ska präglas av någon specifik kyrkotradition.

Ett konkret uttryck för att det är en centrumöversättning är att rubriksättningen är avsedd att vara så lite styrande som möjligt. Detta är en genomgripande förändring som ibland kan bli utmanande. Ett exempel finns i Galaterbrevets andra kapitel, där vi återfinner en av de för evangelisk-luthersk tradition centrala texterna om sambandet mellan rättfärdighet och tro. I Bibel 2000 har Gal 2:15–21 rubriken ”Rättfärdighet genom tron”, medan NT 2026 valt att hålla samman 2:11–21 och givit stycket den mer neutrala rubriken ”Talet i Antiochia”.

Ett ytterligare skäl till bytet av rubrik kan man finna i själva översättningen av texten. I Gal 2:16 använder NT 2026 en annan översättningsmöjlighet än Bibel 2000, så att rättfärdiggörelsen knyts till ”Jesus Kristus trofasthet” och inte primärt till vår ”tro”. Den grekiska texten är mer öppen till sitt innehåll än varje översättning tagen för sig själv kan visa, eftersom grekiskans *pistis* kan översättas med både ”tro” och ”trofasthet”. Dessutom kan genitivkonstruktionen läsas på olika sätt. Här finns goda möjligheter att utforska och reflektera över hur den rättfärdighet Gud skänker oss av nåd samspelar med vår egen tro och tillit. Jämför översättningarna och låt samtalet fördjupa förståelsen av vad tro är.

Värdesätt irritationsmomenten!

Att ta emot en ny översättning kan leda till en del irritation. Men irritationen som nya formuleringar väcker är värdefull som incitament till fortsatt reflektion. Vad är det som provocerar dig och varför?

Enligt den första översättningsprincipen för NT 2026 ska svenskan ”vara av god kvalitet och ha en idiomatisk, begriplig, naturlig och nutida språkdräkt”.[5] Exemplet från Galaterbrevet som jag just nämnt med de två alternativen, att det antingen handlar om vår tro eller den trofasthet *Jesus Kristus* visar, är knappast en förändring av det irriterande slaget. Fler reagerar nog negativt på att de äldre genitivformerna ersatts av de moderna och att det alltså står ”Jesus Kristus trofasthet” i Gal 2:16 (min kursivering). Det ligger annorlunda i munnen. Kommer vi att vänja oss?

> ”Men irritationen som nya formuleringar väcker är värdefull som incitament till fortsatt reflektion. Vad är det som provocerar dig och varför?”

Ett argument för att behålla de gamla genitivformerna är att det religiösa språket inte behöver gå i takt med övrig språkutveckling. Det har en annan karaktär och används dagligen i bön ”i Jesu Kristi namn” och i liturgin. Jag tror att skillnaden mellan texten i NT 2026 och det religiösa bruket av äldre genitivformer kommer att bestå under lång tid. Men med det sagt, vad finns det egentligen för samband mellan bruket av övergivna genitivformer och respekten för det religiösa språkets särart?

Är det inte det religiösa språkets innehåll som är det som måste värnas? Budskapet om Jesus betydelse för att vi ska våga språnget och hoppas på ett liv som inte låter sig kvävas, ett ljus som inte mörkret kan rå på? Och finns det inte en risk att fasthållandet vid språkliga egenheter, som inte förekommer i dagens svenska, hindrar budskapet från att nå fram? Det är frågor som NT 2026 ger oss anledning att reflektera djupare över. Själv är jag mer oroad över att vi som kristna inte ansträngер oss tillräckligt för att tränga in i och förmedla texternas budskap, utan nöjer oss med att upprepa för oss välbekanta formuleringar. Jag tror alltså att vi ofta underskattar hur främmande Bibelns uttryck och berättelser är för de flesta och hur viktigt det är att finna sätt att göra dem mer tillgängliga. Jag tror därför inte att bruket av ålderdomliga genitiver är något som vi bör ägna kraft åt att bevara.

Ett annat möjligt irritationsmoment är att NT 2026 genomgående använder ”far” i stället för ”fader”, även när det är Gud som åsyftas. Herrens bön inleds ”Vår Far i himlen!” (Matt 6:9) eller ”Far, må ditt namn bli helgat” (Luk 11:2). Liksom när det gäller genitivformerna ”Jesu Kristi” tror jag att det liturgiska bruket av ”Fader” kommer att leva vidare länge. Men vad är det egentligen

»

som står på spel? Förändras gudsbilden? Låt mig ta ett annat exempel som inte är knutet till liturgin: ”Akta er för att utföra era rättfärdiga handlingar inför människorna för att de ska lägga märke till er. Då får ni ingen lön hos er Far i himlen.” (Matt 6:1)

Vi vet att Jesus hade ett för tiden ovanligt intimt sätt att tala om Gud. ”Pappa” skulle kunna vara en alternativ översättning. ”Far” uppfattas nog av de flesta som ett ord med en valör mellan ”Fader” och ”Pappa” och översättningen i NT 2026 gör därför avståndet mellan läsaren och Gud kortare än Bibel 2000. Detta är alltså i överensstämmelse med hur Jesus talade om Gud – som någon som står honom själv och dem han talar till närmare än man ofta tänker sig. Vi bjuds in till att befinna oss i spänningen mellan insikten att Gud är bortom vad vi kan förstå, och Jesus eget sätt att be och förkunna om Gud som den som är nära. Det mindre högstämda ”Far” kan få oss att upptäcka våra egna tankar om Guds väldighet i det som vi tycker går förlorat när ”Fader” inte används. Samtidigt kommer en nyans fram i Matt 6:1 som ger Gud, som ser vilka självviska intentioner vi kan ha med våra goda handlingar, ett ansikte som tillhör en älskande far.

Tankar och samtal kan givetvis gå i andra riktningar än mina just gjort. Min uppmaning är att du ska ta chansen att låta dig överraskas av det oväntade. NT 2026 är, liksom Bibel 2000, trogen originalet och därför är det angeläget att vi tar nya ordval och formuleringar på allvar. De har något att säga oss – så kan Guds Ord verka också genom irritation.

Stärk noggrannheten i tolkningsprocessen!

När vi läser en text vill vi ofta snabbt få ett svar på vad den betyder. När vi jämför Bibel 2000, NT 2026, den grekiska grundtexten och kanske fler översättningar tvingas vi att sänka tempot och bli mer noggranna med hur vi rör oss på vägen mellan text och tolkning. Detta är också temat för den bok jag skrivit tillsammans med Thomas Ekstrand, *Tolkningens pris: Strategier för en kreativ och ansvarsfull bibelläsning*.[6] Vi menar att varje val av tolkning kommer med ett pris och att det därför är viktigt att värdera olika alternativ på vägen från text till tolkning.

> ”Vi bjuds in till att befinna oss i spänningen mellan insikten att Gud är bortom vad vi kan förstå, och Jesus eget sätt att be och förkunna om Gud som den som är nära.”

En viktig fråga som återkommer i tolkningen av många texter gäller hur vi bör hantera det faktum att Bibeln utgår från en världsbild som på många sätt skiljer sig från en vetenskapligt grundad bild av världen. Vi har valt att kalla den bibliska världsbilden mytologisk. Ett exempel är synen på vad som orsakar sjukdom. Nya testamentet har flera berättelser där sjukdomar ses som resultatet av onda andars framfart. Botemedlet är därför andeutdrivning. Den mytologiska världsbilden krockar med en världsbild som förklarar sjukdomar på ett annat sätt. Hur kan texten om den besatta mannen och svinhjorden i Mark 5:1–20 tolkas? Mannen lever bland gravar, skriker och skadar sig själv. Jesus botar honom genom att driva ut de orena andarna in i en svinhjord, som sedan störtar sig i en sjö och drunknar.

Thomas och jag menar att vi ställs inför en utmanande valsituation som tillspetsat kan beskrivas så här: Å ena sidan innebär det stora risker att underkasta sig den mytologiska världsbildens syn på psykisk sjukdom. En människa som lider av psykisk ohälsa behöver vård med vetenskapligt underbyggda metoder. Å andra sidan innebär en kritisk inställning till den mytologiska världsbilden att bibelberättelsen riskerar att framstå som osann. Eftersom sjukdom ur vetenskaplig synpunkt har andra orsaker än orena andar, saknar ju berättelsen kontakt med verkligheten. Som tolkare får vi antingen betala priset för att bejaka den mytologiska världsbilden och dess förklaring av psykisk sjukdom eller ifrågasätta Bibelns sanningshalt.

Vi menar att det är ett alltför högt pris att betala att överge en vetenskapligt grundad världsbild. Det leder till ett tvåvärldstänkande som innebär att vi behöver byta verklighetsuppfattning när vi läser Bibelns texter. Vi hamnar i en situation där vi måste bortse från en nutida förståelse av världen, samtidigt som vi ofrånkomligen lever våra liv med de utgångspunkter som en vetenskapligt grundad världsbild ger oss. I förlängningen riskerar trons värld att glida ifrån vår övriga verklighet – och hur ska vi då alls kunna finna vägledning och tröst genom att läsa Bibeln?

En viktig fråga blir i stället om berättelsen om den besatta mannen och svinhjorden kan betyda något bortom den mytologiska världsbilden? Vi menar att det är väsentligt att skilja mellan mytologisk världsbild och mytologiskt språk. Om vi betraktar den mytologiska världsbilden som uttryck för ett mytologiskt språk kan berättelsen öppna sig igen och beröra oss på ett existentiellt plan. Vad är det den vill säga på djupet?

Berättelser om synd, sjukdom och död är återkommande i Bibeln. Dessa teman ställs i motsättning till det centrala budskapet om hur Guds

»

räddar från allt som står livet emot. Hela tillvaron ryms i detta mönster. Mönstret finns också i den bibliska världsbilden, men det utgör en existentiell dimension och inte en mytologisk. Däremot uttrycks denna existentiella dimension i det mytologiska språket. Den mytologiska världsbilden innehåller föreställningen att onda andar orsakar sjukdom, men den föreställningen kan skjutas i bakgrunden utan att berättelsen töms på mening och budskapet raderas eller tunnas ut, menar vi.

Poängen med berättelsen om hur Jesus möter den plågade mannen, förmedlad till oss med ett mytologiskt språk, är att den ger konkretion till den mer abstrakta övertygelsen att Gud räddar. Här finns ett vittnesbörd om att Gud möter varje människa personligen och med kärlek. Det som är det verkligt obegripliga i texten är inte demonutdrivningen i sig, utan det faktum att Gud engagerar sig så starkt i en enskild människa. Det är i detta budskap vi finner berättelsens sanningsanspråk, uttryckt i ett mytologiskt språk som har fortsatt existentiell relevans.

Detta var endast ett exempel på hur vi kan ta en lite längre väg från texten till tolkningen. Det är möjligt att ta andra vägar. Men det är ett jobb som måste göras för att våra tolkningar ska vara både ansvarsfulla och kreativa. Jag menar att vi behöver göra sådana processer tydligare i bibelläsningens olika sammanhang. En ny översättning ger oss ett incitament till att både gå närmare texten och vara noga med hur vi tar stegen mot valet av tolkningsalternativ och tillämpning.

Guds levande Ord

Att vi fått en ny översättning i NT 2026 är i sig ett uttryck för att bibelordet lever utanför bokens pärmar. Svenska Bibelsällskapet tar på allvar att texten behöver komma till oss på nya sätt. Den är inte själv Guds Ord, men den innehåller ord som ger oss ledning i livet. Bibelns ord ska inte bara ljuda i gudstjänstens sammanhang, utan sätta oss i förbindelse med den rika kristna traditionen som en levande del av vår egen tillvaro. NT 2026 finns som en inspirerande gemensam resurs för att förmedla Guds vilja och omsorg. Den pekar långt utöver de tryckta orden mot det som kan ge oss hopp och mod i Jesus Kristus namn.

CRISTINA GRENHOLM
Präst i Svenska kyrkan, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap

Noter

1. *Kyrkostyrelsens skrivelse 2026:5. Användning av Svenska bibelsällskapets översättning av Nya testamentet NT 2026.* www.svenskakyrkan.se/kyrkomotet
2. *Kyrkostyrelsens skrivelse* 2026:5 s. 8.
3. Se t.ex. Nässelqvist, Dan. *Ordet öppnar sig: Om det nutida och det främmande i NT 2026* (Stockholm: Verbum 2026), Sjösvärd Birger, Carl & Lisa Buratti. *Ordet mitt ibland oss: På upptäcktsfärd genom NT 2026 under ett kyrkoår* (Stockholm: Verbum 2026).
4. www.bibelsällskapet/oversattning
5. Direktiven framgår av Bibelsällskapets genomgång av exempel från översättningen, Exempel ur översättningen - Bibelsällskapet.
6. Grenholm, Cristina & Thomas Ekstrand. *Tolkningens pris: Strategier för en kreativ och ansvarsfull bibelläsning* (Stockholm: Verbum 2006).

Svensk Kyrkotidning